

Περιήγηση

Καθώς στέκομαι για άλλη μια φορά στη θέση θέας, στον αυχένα Περβάλι, κι αντικρίζω το πανόραμα της λεκάνης των Πρεσπών, σκέψεις, μνήμες και συναισθήματα με κατακλύζουν. Η εσχατιά αυτή της Ελλάδας αποτελεί για μένα ένα καταφύγιο. Εδώ τα μάτια χορταίνουν ομορφιά, το πνεύμα ταξιδεύει στη φύση και την ιστορία και η ψυχή γαληνεύει.

Αντικρίζοντας ξανά την Πρέσπα

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ
ikonderma@hotmail.com
www.planetikon.gr

Η θέα από το φυσικό πέρασμα Περβάλι μας καλωσορίζει στον μαγικό κόσμο των Πρεσπών.

Την Πρέσπα την πρωτοείδα το 1994 και από τότε επέστρεψα πολλές φορές στον αγαπημένο τόπο. Κάθε φορά που στέκομαι στο **Περβάλι** και την αντικρίζω έχω μια γλυκιά αγωνία να ξαναδώ αγαπημένα μέρη, αγαπητούς ανθρώπους και να ανακαλύψω τι άλλαξε στο μεσοδιάστημα της απουσίας μου. Αλλά τι είναι η Πρέσπα στ' αλήθεια; Είναι μια κουκίδα στο χάρτη στην άκρη της Ελλάδας; Είναι ένα καταφύγιο για την άγρια ζωή; Είναι ένας τόπος αποκλεισμού για τους ανθρώπους; Μήπως ένα καλά κρυμμένο μυστικό; Ένα γεωγραφικό και ιστορικό σταυροδρόμι; Μετά από όλα αυτά τα χρόνια θεωρώ ότι είναι όλα αυτά μαζί και πολύ περισσότερα. Είναι πια για μένα η ζωντανή απόδειξη ότι άνθρωπος και περιβάλλον μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά και να λειτουργήσουν προς την κατεύθυνση του αμοιβαίου συμφέροντος. Το 1974 ιδρύθηκε ο **Εθνικός Δρυμός Πρεσπών** μετά από συντονισμένες προ-

σπάθειες επιστημόνων και διεθνών οικολογικών οργανώσεων. Οι ερευνητές και φυσιοδίφες του τότε αντίκρυσαν έναν ορνιθολογικό παράδεισο, από τους πιο όμορφους της Ευρώπης, και θέλησαν να τον προστατέψουν ως κόρη οφθαλμού. Όμως στα χρόνια που ακολούθησαν έγινε φανερό, ότι η προστασία της περιοχής δεν μπορούσε να μην παίρνει υπόψη της τις ανάγκες των κατοίκων της. Η αποδοχή από την τοπική κοινωνία του περιβάλλοντος ως αξία και κεφάλαιο για την ευημερία όλων, είναι μια κατάκτηση της τελευταίας εικοσαετίας, που επιτεύχθηκε με την συνεργασία φορέων όπως οι οικολογικές οργανώσεις, οι αγροτικοί και αλιευτικοί συνεταιρισμοί και οι κρατικές δομές, φυσικά με τη συμμετοχή των κατοίκων. Έτσι η κήρυξη του Διασυννοριακού Πάρκου Πρεσπών και η σύσταση της **Συντονιστικής Επιτροπής του Πάρκου Πρεσπών**, μετά το 2000, δίνουν το ξεκάθαρο μήνυμα ότι ένα πλή-

πως λειτουργικό οικοσύστημα μπορεί να διατηρηθεί μόνο με συνεργασίες, συμφωνίες και κοινή προσπάθεια.

Αυτή μου η επίσκεψη στην Πρέσπα είχε μια ιδιαιτερότητα, έγινε μέσα στην εποχή του lockdown. Ήμουν σχεδόν ο μοναδικός επισκέπτης, μια που οι τουριστικές υποδομές στην περιοχή ήταν κλειστές για τους ταξιδιώτες. Αυτό όμως δεν με εμπόδισε στο να χαρώ για άλλη μια φορά την γοητεία του τόπου και να θυμηθώ όλα εκείνα που συνθέτουν την μαγική εμπειρία της Πρέσπας.

Καθώς κατηφορίζω, προερχόμενος από την κοιλάδα των **Κορεστέων**, πρώτη μου στάση είναι ο **λόφος Καλέ**, ανάμεσα στα χωριά **Καρυές** και **Λευκώνας**. Όπως καταλαβαίνει κανείς κι από το όνομα (Καλέ=Κάστρο στα τουρκικά) πρόκειται για ένα πραγματικό μπαλκόνι στις λίμνες. Από την κορυφή του λόφου έχει κανείς απεριόριστη θέα της Μικρής Πρέ-

σπας με τα δυο της νησιά (**Αγ. Αχίλλειο** και **Βιδρονήσι**), ενώ κοιτάζοντας βόρεια διακρίνει την απεραντοσύνη της Μεγάλης Πρέσπας. Με κυάλια ή τηλεσκόπιο μπορεί κανείς από εδώ να παρατηρήσει πελεκάνους και μεγάλα αρπακτικά πτηνά (αετούς, κίρκους και γερακίνες) να γυροπετούν εκμεταλλευόμενα τα θερμά ανοδικά ρεύματα. Στη ρίζα του λόφου προς την λίμνη υπάρχει το αντλιοστάσιο, που τροφοδοτεί με νερό το σύστημα άρδευσης με τσιμεντένια κανάλια που διατρέχει την μεγαλύτερη ενιαία έκταση καλλιεργούμενης γης στην Πρέσπα, όπου καλλιεργούνται τα περίφημα φασόλια Πρεσπών.

Από εδώ μπορεί κανείς να δει και σε όλη του την έκταση τον καλαμιώνα της λίμνης. Περίπου 6000 στρέμματα καλύπτουν τα καλάμια στις όχθες της Μικρής Πρέσπας, και η διαχείρισή τους είναι από τα σημαντικά ζητήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η Εταιρία Προ-

Ο εύφορος κάμπος ανατολικά της Μικρής Πρέσπας αρδεύεται με τη βοήθεια αντλιοστασίου κι ενός δικτύου τσιμεντένιων καναλιών. Εδώ καλλιεργείται το φασόλι, το "χρυσάφι" της Πρέσπας.

Το Βιδρονήσι. Στα δέντρα του εγκαταστάθηκε αποικία κορμοράνων.

Τα καλάμια θερίζονται το καλοκαίρι και μετατρέπονται κυρίως σε ζωοτροφή.

στασίας Πρεσπών. Η ΕΠΠ ιδρύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 90, με την συνεργασία πολλών ελληνικών και διεθνών οργανώσεων, και έκτοτε διαδραματίζει κομβικό ρόλο σε ό,τι αφορά τις δράσεις για το περιβάλλον της Πρέσπας. Ανάμεσα σε αυτές είναι και η διαχείριση των **καλαμιώνων** και των υγρών λιβαδιών εδώ. Επιστρατεύοντας ακόμη και εκτρεφόμενα βουβάλια σε προηγούμενα χρόνια, μα τώρα με τρακτέρ και ειδικό αμφίβιο όχημα, θερίζονται τα καλάμια της περιοχής το καλοκαίρι και μετατρέπονται κυρίως σε ζωοτροφή. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα καλάμια της Πρέσπας, που ανήκουν στο γένος **Phragmites**, έχουν λεπτό κι εύθραστο στέλεχος που δεν μπορεί να στηρίξει τις αναρριχητικές φασολιές των κτημάτων, οπότε οι γεωργοί της Πρέσπας χρησιμοποιούν καλάμια του γένους *Arundo* που φέρνουν από τον Αμβρακικό για τα χωράφια τους.

Συνεχίζω τον δρόμο μου και κατευθύνομαι στην **Μπλιώνα**. Την είχα επισκευθεί πριν από 25 χρόνια και την θυμάμαι σαν ένα εγκατελειμένο χωριό φάντασμα, λίγο πριν τον Λαιμό, την έδρα του Δήμου Πρεσπών. Οποία έκπληξη όμως! Τουλάχιστον τρία οικήματα εδώ έχουν ανακατασκευαστεί και μετατραπεί σε κατοικήσιμα σπίτια. Συζητώντας με ντόπιους έμαθα ότι κάποιοι από τους νέους κατοίκους της Μπλιώνας δεν είναι Πρεσπιώτες. Τα τελευταία χρόνια περισσότεροι από 30 άνθρωποι αποφάσισαν να κατοικήσουν στην περιοχή μόνιμα, είτε επειδή γοητεύτηκαν από τον τόπο, είτε επειδή εργάζονται σε φορείς της Πρέσπας. Κι αυτό μου φέρνει στο μυαλό τον άλλο μεγάλο πρωταγωνιστή εδώ: τον άνθρωπο.

Έρευνα έχει δείξει ότι η περιοχή κατοικείται εδώ και 6 χιλιάδες χρόνια. Ιστορικά υπολείμματα υπάρχουν από την ελλη-

νιστική, ρωμαϊκή και βυζαντινή εποχή, ενδεικτικά της ταραχώδους και γεμάτης μετακινήσεις πληθυσμών ιστορίας του τόπου. Ο Βούλγαρος τσάρος Σαμουήλ ίδρυσε στο νησάκι του Αγίου Αχιλλείου την πρωτεύουσά του βασιλείου του τον 10^ο μ.Χ. αιώνα, ενώ οι Οθωμανοί ήρθαν εδώ το 1386. Υπό οθωμανική κυριαρχία μεν, απομονωμένη και φτωχή δε, η επαρχία υπήρξε μοναστικό κέντρο για 400 χρόνια και τα διάσπαρτα μεταβυζαντινά μνημεία αποτελούν σήμερα τα πιο σημαντικά ιστορικά της «στολίδια». Από εδώ περνούσε τον 18^ο αιώνα η εμπορική οδός που συνέδεε το Μοναστήρι με την Κορυτσά, ενώ τουρκικά, βουλγαρικά, αλβανικά, βλάχικα και ελληνικά είναι οι γλώσσες που ακούστηκαν ανά τους αιώνες στον τόπο. Τον 20^ο αιώνα η περιοχή βρέθηκε στη δίνη των πολέμων για τον έλεγχο της Μακεδονίας, ενώ ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε την Πρέσπα από τους Τούρκους το 1912. Στον τότε πληθυσμό προστέθηκαν το 1923 πρόσφυγες από τον Πόντο, ενώ κατά την διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου η περιοχή αποτελούσε προπύργιο του ΔΣΕ («Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας») που δημιούργησε εδώ παρτηρητήρια, κρατητήρια, σημεία άμυνας, σπηλιά-αρχηγείο, σπηλιά-νοσοκομείο που μπορεί κανείς να επισκεφθεί σήμερα περιδιαβαίνοντας τα μονοπάτια της Πρέσπας. Αργότερα εγκαταστάθηκαν στα χωριά της περιοχής νομάδες βλάχοι από την Θεσσαλία, την Ήπειρο και την υπόλοιπη Μακεδονία. Η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση υπήρξαν πάντοτε «πληγές» κι αιτίες «αιμορραγίας» για τον νεανικό και παραγωγικό πληθυσμό της Πρέσπας, ενώ οι τελευταίες 4 δεκαετίες σηματοδεύτηκαν από την έλευση της εντατικής αρδεύομενης γεωργίας (καλλιέργεια φασολιού), την εγκατάλειψη των ξηρικών ορεινών καλλιεργειών σιτηρών, την εξαφάνιση σχεδόν της νομαδικής κτηνοτροφίας και την ανάδειξη του τουρισμού ως σημαντική πλουτοπαραγωγική πηγή, με ταυτόχρονη υποχώρηση της αλιείας.

Τώρα η προοπτική του Διασυνοριακού

Πάρκου, με το διαφαινόμενο (κάποτε) άνοιγμα των χερσών διασυνοριακών διαβάσεων, σηματοδοτεί μια ακόμη αλλαγή στην περιοχή. Δεν μπορώ εδώ να μην θυμηθώ την Πρωτομαγιά του 1996, την οποία περάσαμε έξω από το Βροντερό. Το **Βροντερό** είναι το πιο δυτικό κι απόμακρο προεσποχώρι και το μόνο που δεν «βλέπει» καθόλου τις λίμνες. Μαζευτήκαμε λοιπόν τότε μια παρέα και κάναμε το πικ-νικ μας σ' ένα λιβάδι δίπλα στα αλβανικά σύνορα, με το χωριό Τσέργια να φαίνεται λίγες εκατοντάδες μέτρα μακριά. Κάποιοι πιο θαρραλέοι της παρέας κάλεσαν στο τραπέζι μας τους αλβανούς συνοριοφύλακες, τους φιλέψαμε και τους χαρίσαμε ένα κασόνι μπύρες. Αυτοί, σε αντάλλαγμα, μας επέτρεψαν να περάσουμε στο αλβανικό χωριό. Το τι ακολούθησε δεν περιγράφεται. Χωριστήκαμε σε ομάδες για να προλάβουμε να επισκεφθούμε ΟΛΑ τα νοικοκυριά του χωριού, μας κέρασαν σπιτικό λικέρ, μέχρι και τοκετό σε σπίτι πετύχαμε! Καθώς μας επέστρεφαν πίσω, στοιβαγμένους στην καρότσα ενός παλιού σοβιετικού φορτηγού, σκεφτόμουν την χαώδη διαφορά ανάμεσα στις ζωές των ανθρώπων που ζουν τόσο κοντά, στον ίδιο τόπο, κι όμως τόσο μακριά, με τη νοητή γραμμή των συνόρων να τους χωρίζει. Και, κοιτώντας την ώρα στο ρολόι του συνοριοφύλακα, που έδειχνε ώρα Αλβανίας (μια ώρα πίσω από την ελληνική) χαμογέλασα στην ιδέα ότι ζούμε στον ίδιο χώρο αλλά σε άλλο χρόνο! Κυριολεκτικά και μεταφορικά! Σήμερα κάμποσες οικογένειες από την Αλβανία ζούνε στην ελληνική Πρέσπα. Τα μέλη τους απασχολούνται εδώ ως εργάτες σε αγροτικές και οικοδομικές εργασίες, έχουν ήδη ενταχθεί στον τόπο, μιλάνε ελληνικά, στέλνουν τα παιδιά τους σχολείο και προσδεδούν. Από το 1990 ο πληθυσμός της περιοχής είναι περίπου 1300 άνθρωποι. Κάποιοι δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι, πολλοί είναι ηλικιωμένοι. Το μέλλον, αν κι έρχεται γοργά κι εγκυμονεί αλλαγές, δεν είναι ξεκάθαρο. Θα κληροδοτήσουν οι παλιοί τις δραστηριότητες στα παιδιά τους; Ποιός

Στα τέλη του χειμώνα ξεκινά η αναπαραγωγική δραστηριότητα των πελεκάνων στα ρηχά και τους καλαμιώνες της Μικρής Πρέσπας.

θα συνεχίσει τις καλλιέργειες, το ψάρεμα, την εκτροφή ζώων; Ποιος και γιατί να επενδύσει στην Πρέσπα; Θα αποτελέσει ο τόπος ένα ζωντανό εργαστήριο αλληλεπίδρασης ανθρώπου και φύσης ή θα γίνει μια τουριστική 'Disneyland', όπως για παράδειγμα ένα μέρος του Ζαγορίου; Καθώς σκέφτομαι όλα αυτά οδηγώ προς την Κούλα, το σημείο επαφής μεταξύ της Μικρής και της Μεγάλης Πρέσπας. Ο δρόμος διασχίζει τον αμμώδη προσχωσιγενή ισθμό που χωρίζει τις δυο λίμνες και δημιουργήθηκε από τα φερτά υλικά που απέθεσε ανά τους αιώνες ο ρύακας του Αγίου Γερμανού, ένα ορεινό ρέμα που κατεβαίνει από τον Βαρνούντα, διασχίζει τα χωριά Αγ. Γερμανός και Λαιμός και χύνεται στην Μεγάλη Πρέσπα. Η όχθη της μικρής λίμνης είναι στα αριστερά μου και καλύπτεται από εκτάσεις υδροχαρούς βλάστησης, πλημμυρισμένα λιβάδια και καλάμια, αποτελώντας το κύριο

καταφύγιο πολλών παρυδάτιων πουλιών, αλλά και τόπο αναπαραγωγής ψαριών και αμφιβίων. Ένα παλιό ξύλινο παρατηρητήριο στέκει εδώ, εμφανώς γερμένο, δεν θα τολμούσα να το σκαρφαλώσω. Προτιμώ την άκρη του δρόμου, παίρνω τα κυάλια μου και βυθίζομαι στον κόσμο των πουλιών που τρέφονται ήρεμα στα υγρά λιβάδια μπροστά μου. Εντυπωσιακοί ερωδιοί, Αργυροτσικνιάδες *Egretta alba* περπατούν μεγαλόπρεπα στα ρηχά νερά και με το λαμπρό λευκό τους πτέρωμα κλέβουν την παράσταση από τους εξίσου μεγάλσωμους αλλά πιο μουντά χρωματισμένους Σταχτοτσικνιάδες, *Ardea cinerea*. Η Πρέσπα φιλοξενεί τον πιο σημαντικό αναπαραγόμενο πληθυσμό Αργυροτσικνιάδων της χώρας μας, δεν είναι όμως μόνο αυτό το «δυνατό της χαρτί»!

Στα υγρά λιβάδια μπροστά μου βόσκουν αρκετές Σταχτόχνης, *Anser anser ru-*

Ο εκτεταμένος καλαμιώνας είναι από τα κύρια χαρακτηριστικά της Μικρής Πρέσπας, προσδίδοντάς της ομορφιά όλες τις εποχές του χρόνου. Η διαχείρισή του αποτελεί σημαντικό τμήμα των περιβαλλοντικών δράσεων στην περιοχή.

bristrostris. Οι άγριες χήνες της Πρέσπας παρουσιάζουν πολλές ιδιαιτερότητες. Είναι ο μοναδικός πληθυσμός αυτού του είδους που δεν μετακινείται τον χειμώνα, παραμένει εδώ όλο τον χρόνο. Είναι ο νοτιότερος αναπαραγώμενος πληθυσμός της ηπείρου μας και εξαιτίας της απομόνωσής του για χιλιάδες χρόνια έχει αναπτύξει ιδιαίτερα γονίδια που τον καθιστούν γενετικά μοναδικό. Ο αριθμός τους κυμαίνεται από 180 ως 280 πουλιά και από αυτές μόνο 15 με 35 ζεύγη αναπαράγονται κάθε χρόνο. Οι φωτιές που ανάβονται στους καλαμιώνες την άνοιξη καίνε αρκετές φωλιές τους ενώ η φτωχή σε πρωτεΐνη διατροφή τους, λόγω της ποιότητας των χόρτων των υγρών λιβαδιών, αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για την επιβίωσή τους στο μέλλον. Η προσπάθεια της ΕΠΠ να ενθαρρύνει την καλλιέργεια δημητριακών σε χαμη-

λής γονιμότητας χωράφια της περιοχής αποσκοπεί στο να δώσει στις χήνες μια πιο θρεπτική διατροφή και να αυξήσει την επιβίωση των νεοσσών τους. Συνεχίζω την διαδρομή μου και φτάνω στο πιο στενό σημείο του ισθμού. Στα δεξιά μου στέκουν τα μελαγχολικά απομεινάρια της παραλίας «Κούλα», στην όχθη της Μεγάλης Πρέσπας. Η λίμνη έχει υποχωρήσει δεκάδες μέτρα καθώς τα τελευταία 30 χρόνια η στάθμη των νερών της έχει πέσει κατά 8 με 10 μέτρα, αποκαλύπτοντας νέο έδαφος αλλά και αφήνοντας κυριολεκτικά τις βάρκες στην στεριά. Και το νερό της μεγάλης λίμνης άλλαξε, από διαυγές κρυστάλλινο σε πιο θολό. Νομίζω ότι οι Πρέσπες είναι από τα πιο κατάλληλα μέρη για να μελετήσει κανείς την οικολογία των λιμναίων οικοσυστημάτων. Και το περιβαλλοντικό φαινόμενο του ευτροφισμού των λι-

μνών είναι από τα πιο εντυπωσιακά. Ο εμπλουτισμός των υδάτων της λίμνης με απορροές θρεπτικών στοιχείων (λιπάσματα, οικιακά λύματα) αυξάνει το φυτοπλαγκτόν και τα υδρόβια φυτά που με τη σειρά τους καταναλώνουν το οξυγόνο του νερού αλλάζοντας τις συνθήκες του οικοσυστήματος και μετατρέποντάς τες σε αναερόβιες. Έτσι ευνοούνται κάποιοι οργανισμοί ενώ χάνονται άλλοι, αλλάζει η κλωρίδα και η πανίδα της λίμνης. Καθώς η λίμνη μετατρέπεται από ολιγοτροφική σε μεσοτροφική η διαφάνεια των νερών της μειώνεται, τα παρόχθια φυτά αυξάνονται (καλαμιώνες) ενώ οι δυνατότητες για αναψυχή (κολύμπι, ψάρεμα) περιορίζονται.

Η Μικρή Πρέσπα υπήρξε σταθερά ένα ευτροφικό λιμναίο οικοσύστημα, η Μεγάλη όμως μετατρέπεται σταθερά από ολιγοτροφική σε μεσοτροφική, με φαινόμενα έλλειψης οξυγόνου το καλοκαίρι (νεκρά ψάρια). Ίσως ο όγκος νερού που

έχασε η λίμνη (πιθανώς από τις υπόγειες απορροές προς την λίμνη Αχρίδα), ίσως η αλλαγή στο κλίμα που έφερε πιο άστατες και μη προβλέψιμες βροχοπτώσεις και ξηρασίες, το σίγουρο είναι ότι παρατηρούμε ένα οικοσύστημα σε αλλαγή, κι αυτό με την σειρά του προκαλεί την ανθρώπινη παρέμβαση για διατήρηση μιας κάποιας ισορροπίας.

Μια τέτοια ανθρώπινη παρέμβαση είναι το θυρόφραγμα του ρέματος της Κούλας, που κατασκευάστηκε εκ νέου το 2005 μέσω του προγράμματος Life, και ρυθμίζει με τέσσερις συνεχόμενους ρουφράκτες ύψους 1,60μ. την ροή του νερού από την Μικρή στην Μεγάλη Πρέσπα. Η διαχείριση των νερών αποτελεί πλέον αντικείμενο της Επιτροπής Διαχείρισης του υδροτόπου της Πρέσπας, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της γεωργίας, των πουλιών, της αλιείας και αποτελώντας ένα πεδίο συνεργασίας και συγκερασμού.

Το μονοπάτι που οδηγεί από την Πύλη στην εγκαταλειμμένη πια Δασερή είναι από τα πιο ατμοσφαιρικά της Πρέσπας.

Η πλωτή γέφυρα που οδηγεί στο νησάκι του Αγίου Αχιλλείου κατασκευάστηκε το 2001 και μεταμόρφωσε την καθημερινότητα των λιγιστών κατοίκων του νησιού.

Είναι δύσκολο καμιά φορά να πει κανείς αν κάποιες συνθήκες βελτιώνονται ή χειροτερεύουν. Είναι θέμα οπτικής, θα σκεφτώ. Και μια από τις κορυφαίες «οπτικές» της Πρέσπας είναι η θέα από την κορυφή του λόφου της Κρίνας! Παρκάρω στη ρίζα του λόφου κι ανεβαίνω το σύνομο μονοπάτι μέχρι την κορυφή. Από εδώ πραγματικά αποκαλύπτεται όλη η ομορφιά του τοπίου. Η καλύτερη στιγμή της ημέρας εδώ είναι το απόγευμα, καθώς το φως του ήλιου που δύει πίσω από τους ορεινούς όγκους του Ντέβας και του Βροντερού φωτίζει μοναδικά το πανόραμα που ανοίγεται μπροστά μου. Μια σειρά από καλαίσθητες ενημερωτικές πινακίδες έχουν στηθεί και παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για το τι βλέπουμε από εδώ και, κυρίως, για την ορνιθοπανίδα της Πρέσπας. Τέτοιες πινακίδες έχουν τοποθετηθεί σε διάφορα σημεία και μονοπάτια του Εθνικού Πάρκου και πραγ-

ματικά αναβαθμίζουν την εμπειρία της επίσκεψης, καθώς προσφέρουν πλούσια πληροφορία σχετικά με την φύση και την ιστορία της περιοχής. Και, κακά τα ψέματα, είναι κρίμα να έρθει κανείς εδώ και να μείνει μόνο στην επιφανειακή τέρψη των αισθήσεων, χωρίς να εμβαθύνει σ' αυτό που βλέπει. Το κέντρο ενημέρωσης του Φορέα Διαχείρισης στον Άγιο Γερμανό (που λόγω συγκυρίας είναι τώρα κλειστό) αλλά και τα εξαιρετικά βιβλία της Εταιρίας Προστασίας Πρεσπών προσφέρουν μια σε βάθος γνωριμία με τον τόπο και είναι απαραίτητα «εργαλεία» για τον συνειδητοποιημένο επισκέπτη.

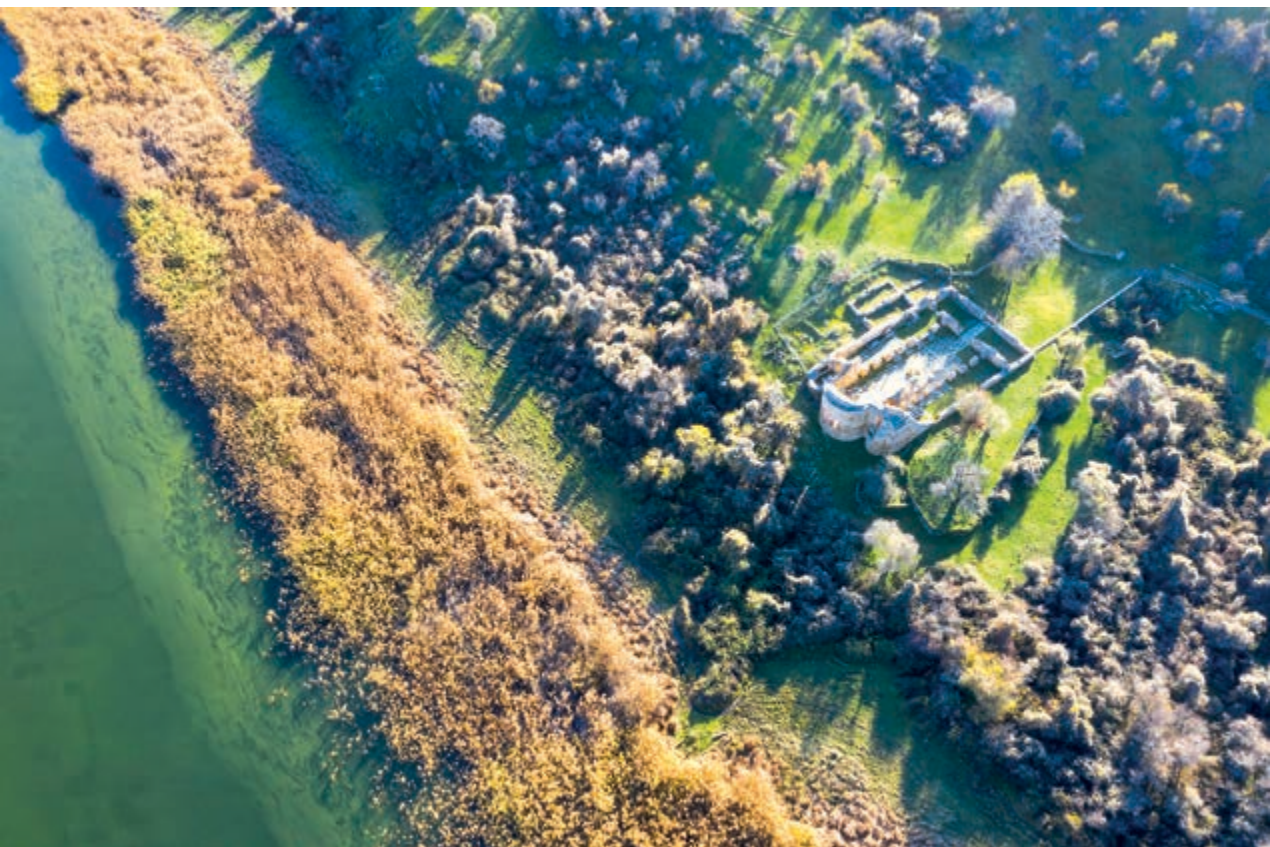
Πίσω στην Κρίνα όμως. Το βλέμμα μου ταξιδεύει απολαυστικά στην επιφάνεια του νερού της Μικρής Πρέσπας. Πραγματικά γλυστρά στην ασημογάλαζη επιφάνεια, ανάμεσα στις χρυσοκίτρινες τούφες των καλάμιών για να φτάσει στις αποικίες που στήνουν λίγο πιο πέρα τα

πιο εμβληματικά πουλιά της Πρέσπας, οι Αργυροπελεκάνοι *Pelecanus crispus*. Είναι τέλος Φλεβάρη και τα πουλιά έχουν ήδη φτάσει εδώ, αφού έχουν ξεχειμωνιάσει στους παράκτιους υγροτόπους της ΒΑ Ελλάδας, την Κερκίνη και την Κάρλα της Θεσσαλίας. Ξεκινούν τις προετοιμασίες της αναπαραγωγής και συγκεντρώνονται στο βόρειο άκρο της Μικρής Πρέσπας. Η λίμνη φιλοξενεί την μεγαλύτερη στον κόσμο αποικία του απειλούμενου αυτού είδους και συνολικά το 15-20% του παγκόσμιου πληθυσμού του, περίπου 1400 ζεύγη! Η ακμή της αποικίας της Πρέσπας εμπλούτισε τους πληθυσμούς των Αργυροπελεκάνων και σε άλλα σημεία της χώρας μας, κι έτσι το είδος αναπαράγεται πια και στη Κερκίνη και την Κάρλα. Στον πληθυσμό αυτό προστίθενται τον Απρίλιο και περίπου 700 ζεύγη Ροδοπελεκάνων, που καταφθάνουν εδώ από την Great Rift Valley της ανατολικής Αφρικής. Το θέαμα των γιγαντιαίων πτη-

νών να υψώνονται μεγалоπρεπα στους αιθέρες σε σμήνη και να γυροπετούν σε μεγάλους αριθμούς είναι αξέχαστο! Όπως αξέχαστο είναι και το θέαμα του «συνεργατικού» ψαρέματος πελεκάνων και κορμοράνων, με τους τελευταίους να βουτούν βαθιά για να ψαρέψουν και τους πελεκάνους να караδοκούν στην επιφάνεια τα τρομαγμένα κοπάδια των ψαριών που αναδύονται για να γλυτώσουν από τους κορμοράνους!

Η Κρίνα όμως είναι ιδανική και για να δει κανείς βίδρες, που κολυμπούν στα βαλτάκια στη ριζα του λόφου, ενώ την άνοιξη νούφαρα, ερωδιοί, βουτηχτάρια και λαγγόνες συνθέτουν μια φαντασμαγορική γιορτή της φύσης. Κοιτάζοντας νότια το βλέμμα ακολουθεί την πλωτή πεζογέφυρα που κατασκευάστηκε το 2001 και συνδέει την όχθη με το νησάκι του Αγίου Αχιλλείου. Σε αυτή μου την επίσκεψη δεν θα περπατήσω στο νησί, υπόσχομαι να έρθω εδώ ξανά την άνοιξη με καλύτερες

Τα ερείπια της Βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου στο ομώνυμο νησάκι της Μικρής Πρέσπας. Ο ναός είχε χτιστεί τον 10ο αιώνα από τον Βούλγαρο ηγεμόνα Σαμουήλ.

Το δειλινό στην ακρολιμνιά της Μικρής Πρέσπας είναι θέαμα συγκλονιστικό για την όραση και ηρεμιστικό για την ψυχή.

Το παρόχθιο δάσος ιτιάς, λεύκας και σημύδας αναπτύχθηκε γοργά τα τελευταία 20 χρόνια καθώς η στάθμη της Μεγάλης Πρέσπας υποχώρησε κατά 10 περίπου μέτρα.

συνθήκες για να μπορέσω να συναντήσω και κανέναν άνθρωπο! Παρ'όλα αυτά, η μαγική ήσυχνη ατμόσφαιρα του νησιού υποβάλλει τον επισκέπτη, ειδικά αν σκεφτεί κανείς ότι το μικρό ψαροχώρι των 10-12 οικογενειών ήταν κάποτε η πρωτεύουσα του βούλγαρου τσάρου!

Αποχαιρετώ την Κρίνα καθώς γοργά πέφτει το δειλινό, βάφοντας με πορφυρά και μαβιά χρώματα ουρανό και λίμνη, κάνοντας τις καλαμιές μαγικές γραμμές που χορεύουν στο απαλό θρόϊσμα του ανέμου. Κοιτάζω απέναντι, τις κορυφές του Βαρνούντα. Το τελευταίο φως του ήλιου βάφει ρόδινο το χιόνι της κορυφογραμμής κι εγώ απολαμβάνω αυτό το μαγικό φαινόμενο που οι φωτογράφοι ονομάζουν Alpenglow: ο ήλιος έδυσε, μα το φως του χτυπά ακόμη τα μεγάλα υψόμετρα με μια γλυκιά υπόσχεση συνάντησης το επόμενο πρωί!

Η διανυκτέρευσή μου αυτή την φορά

ήταν διαφορετική. Δεν είχε ταβέρνα, τσίπουρο και τοπικά καλούδια, δεν είχε κουβέντες με τους ανθρώπους σε καφενεία και μπαράκια. Ήμουν ευγνώμων που η κυρία Θωμαή μου άνοιξε ένα δωμάτιο στον όμορφο **ξενώνα «Πέτρινο»** στον **Άγιο Γερμανό**, μου άναψε το τζάκι και ζέστανε την παγερή χειμωνιάτικη νύχτα. Αναπολώντας περασμένες εμπειρίες εδώ, με πανηγύρια, χορούς, οινόποσιες και ατελείωτες όμορφες συζητήσεις βυθίστηκα σε έναν αναζωογονητικό ύπνο.

Το επόμενο πρωί με βρήκε να βολτάρω στο ήσυχο χωριό. Από πάνω μου ο χιονισμένος Βαρνούντας με το δάσος οξυάς στους κόρφους του, δίπλα μου το ρέμα του Αγίου Γερμανού κατεβαίνει ορμητικό και ζωογόνο, απέναντι στον Δυτικό ορίζοντα μια λωρίδα νερού της Μεγάλης Πρέσπας και το χιονισμένο Μαλ-ι-Θατ της Αλβανίας. Πόση ομορφιά! Περπατώ στο φροντισμένο καλντερίμι και θαυμά-

ζω τα περίτεχνα πέτρινα σπίτια, τα περισσότερο αναπαλαιωμένα, να στέκουν μάρτυρες των αλλαγών και της εξέλιξης. Κάποια με την χαρακτηριστική χριστική αρχιτεκτονική του αγροτόσπιτου, με χαγιάτια και σαχνισιά, κάποια πιο αστικά, με διακριτικά αετώματα και μικρά μπαλκόνια, όλα όμορφα και περιποιημένα. Και, που και που, ένα πλίθινο παλιό κτίσμα να περιμένει καρτερικά την σειρά του για επισκευή. Η αλήθεια είναι ότι ο τουρισμός έδωσε μια νέα πνοή ζωής στον τόπο. Πολλοί ξενώνες δημιουργήθηκαν εδώ, οι περισσότεροι προσφέροντας μια γνήσια εμπειρία ντόπιας φιλοξενίας. Επιχειρήσεις οικοτουρισμού οργανώνουν ήπιες δραστηριότητες στην φύση της Πρέσπας, τοπικές ταβέρνες προσφέρουν υψηλής ποιότητας ντόπια κουζίνα. Όλα όμως τώρα είναι κλειστά, σ'ένα είδος ιδιότυπης χειμερίας νάρκης, περιμένοντας την μετά-COVID εποχή. Αφήνω το χωριό και κατηφορίζω προς τις λίμνες. Με σύσταση της **Μυρσίνης**

Μαλακού, της διευθύντριας της ΕΙΠΠ, θα κατευθυνθώ σ'ένα οικοσύστημα που είναι πολύ καινούργιο στην περιοχή, στο παραλίμνιο δάσος σημάδας. Διασχίζω τον Λαιμό και ακολουθώντας τον δρόμο για τον λόφο του Αν-Γιάννη αρχίζω να διακρίνω στο βάθος το παρόχθιο δάσος. Σε λίγο ο βατός χωματόδρομος έχει χωθεί στην καρδιά αυτού του δάσους. Πρόκειται στην ουσία για το έδαφος που αποκάλυψε η υποχώρηση των νερών της Μεγάλης Πρέσπας. Τα τελευταία 20 χρόνια αναπτύχθηκε εδώ ένα πυκνό υδρόφιλο δάσος με ιτιές, λεύκες και αρκετές σημύδες. Η σημάδα είναι ένα ταχουαξητικό είδος δέντρου, χαρακτηριστικό της βόρειας Ευρώπης, που εδώ βρίσκεται το νοτιότερο σημείο εξάπλωσης στη ήπειρό μας. Με τον αστραφτερό λευκό κορμό της, τα λεπτοκαμωμένα παλλόμενα στον αέρα φυλλαράκια της και το φωτεινό κίτρινο χρώμα της φθινοπωρινής της φυλλωσιάς είναι ένα αξέχαστο θέαμα. Η λωρίδα αυτή του δάσους εκτείνεται για αρ-

Το ερειπωμένο σχολείο της Δασερής.

Η Μικρολίμνη είναι το κύριο ψαροχώρι της Μικρής Πρέσπας. Από εδώ περνούσε ένας ιστορικός εμπορικός δρόμος προς την Κορυτσά της Αλβανίας.

κετά χιλιόμετρα κατά μήκος της παλιάς όχθης της λίμνης προς την Κούλα. Και πέρα από την αισθητική του αξία, το δάσος αυτό αποτελεί έναν φυσικό διάδρομο για το πέρασμα της άγριας ζωής από τα βουνά Βροντερό και Ντέβας προς τον Βαρνούντα. Τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί οι θεάσεις εδώ μεγάλων θηλαστικών. Ζαρκάδια, αγριογούρουνα, λύκοι και αρκούδες παρατηρούνται συχνά, ειδικά σούρουπο και ξημέρωμα. Δεν είναι ξεκάθαρο αν αυτό σηματοδοτεί μια πραγματική αύξηση των πληθυσμών τους ή απλά δείχνει την πίεση που υφίστανται τα ζώα κι αναγκάζονται να μετακινηθούν προς πιο απρόσιτα μέρη. Εγώ δεν είδα κανένα από αυτά, εξάλλου βρέθηκα εκεί στο προχωρημένο πρωινό. Είχα την εξαιρετική τύχη όμως να ξεσηκώσω από την κορυφή ενός δέντρου έναν ενήλικο Θαλασσαιτό, *Haliaetus albicilla*, που η Μυρσίνη μου είπε ότι είναι τακτικός χει-

μερινός επισκέπτης εδώ.

Φεύγω όμως γιατί με περιμένει άλλη μια εξαιρετική διαδρομή. Οδηγώ μέχρι το χωριό Πύλη και στην είσοδό του στρίβω αριστερά με κατεύθυνση την εγκατελειμμένη **Δασορή**, στην δυτική όχθη της Μικρής Πρέσπας, στους πρόποδες του Βροντερού. Αμέσως έξω από το χωριό στα αριστερά μου, χωμένος μέσα στον πυκνό καλαμιώνα, ο ερειπωμένος ναός του Αγίου Νικολάου. Υπέροχη τοποθεσία, με τα κρωξίματα και τα σφυρίγματα των κρυμμένων στη βλάστηση πουλιών να δημιουργούν μια ατμόσφαιρα «στα μυστικά του βάλτου». Λίγο πιο νότια, στο δεξί μου χέρι, άλλη μια έκπληξη. Η Νεραϊδοπηγή ανβλύζει πεντακάθαρο νερό από τον βράχο, δημιουργώντας μικρή λιμνούλα και ρυάκι που κυλά προς την Μικρή Πρέσπα συναντώντας την κάτω από θεόρατες ιτιές, ό,τι απέμεινε από το παραλίμνιο δάσος. Πρόκειται για μια

καρστική πηγή που το νερό της προέρχεται από το όρος Βροντερό, ακολουθεί υπόγεια διαδρομή και φιλτράρεται στα πετρώματα του βουνού μέχρι να ξεπροβάλλει δίπλα στην λίμνη! Μαγεία! Το μονοπάτι ελίσσεται φιδωτό και περνά δίπλα από το ώριμο δάσος βελανιδιάς στα δεξιά. Μια αλεπού αιφνιδιάζεται και τρέχει να κρυφτεί, θυμίζοντάς μου ότι εδώ είναι το βασίλειο των ζώων. Αγριογούρουνα, λύκοι, αρκούδες κι αγριόγατες κρύβονται στο δάσος, τσίχλες, κοτσύφια και σπίζες πετούν σε χαλαρά σμήνη και στ' αριστερά μου, η ωραιότερη θέα της Μικρής Πρέσπας, με τα νησάκια της και το χωριό **Μικρολίμνη** απέναντι, κόβει την ανάσα κι αναγκάζει σε συχνές κι απολαυστικές στάσεις. Πως να ρουφήξει κανείς τόση ομορφιά! Μικροί εγκατελειμένοι αγροί, εικονοστάσια κι εκκλησάκια ομορφαίνουν την διαδρομή που καταλήγει στα ερείπια της Δασερής, ενός μικρού χωριού που εγκαταλείφθηκε στον Εμφύλιο και δεν ξανακατοικήθηκε. Τα μεγάλα παράθυρα του ερειπωμένου σχολείου του οικισμού με κάνουν να αναλογίζομαι τα ονειροπόλα βλέμματα που θα έριχναν οι μαθητές του, καθώς θα κοίταζαν κλεφτά έξω το θεϊκό τοπίο! Πολύ διστακτικά κάνω αναστροφή για το τελευταίο κομάτι της περιπλάνησής μου στην Πρέσπα. Ο ανηφορικός δρόμος στην πλαγιά του Ντέβας ανοίχτηκε τον καιρό του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου από τα γαλλικά στρατεύματα κατοχής για να οδηγήσει από την Πρέσπα στην Κορυτσά. Σήμερα οδηγεί στο μοναδικό ελληνικό χωριό στις όχθες της Μεγάλης Πρέσπας, τους Ψαράδες. Καθώς φτάνω στην κορυφαία του στροφή, στα δεξιά μου απλώνεται το μεγαλύτερο θέαμα της Μεγάλης Πρέσπας. Τεράστια, με έκταση περίπου 250 τ. Χλμ., μέγιστο βάθος πάνω από 50 μέτρα, είναι μαζί με την Αχρίδα η παλαιότερη λίμνη της ευρωπαϊκής ηπείρου. Δεν ξέρω τι να πρωτοθαυμάσω καθώς κάνω την σύντομη στάση στη θέση θέας, το στραφτάλισμα των νερών της αχανούς λίμνης, τα μεγαλόπρεπα βουνά απέναντι, ή να αναλογιστώ τις γεωλογικές δυνάμεις που δη-

θεόρατοι κέδροι σχηματίζουν ένα μοναδικό για την Ελλάδα και την Ευρώπη αιωνόβιο δάσος αρκεύθων στις πλαγιές του όρους Ντέβας.

μιούργησαν αυτό το θαύμα, την θάλασσα ανάμεσα στα βουνά! Όπως και να έχει, λίγα μόνο μέτρα πιο πέρα, αιωνόβιοι **Άρκευθοι** (κέδροι *Juniperus foetidissima*) που περιστοιχίζουν το ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου κλέβουν την παράσταση με τους ροζιασμένους χοντρούς κορμούς τους και το, όλο έκφραση θαρρείς, σχήμα τους. Τα δάση αρκεύθων της Πρέσπας είναι άλλο ένα μοναδικό στην Ευρώπη ενδιαίτημα της περιοχής που προστατεύεται αυστηρά.

Σε λίγα ακόμη χιλιόμετρα ξεπροβάλλουν οι Ψαράδες. Το λιβάδι αριστερά πριν την είσοδο του χωριού είναι γεμάτο αγελάδες, και μάλιστα τις χαρακτηριστικές βραχύσωμες και βραχυκέρατες αγελάδες των Πρεσπών, μια ντόπια ελληνική φυλή που προστατεύεται. Η κτηνοτροφία σε ολόκληρη την Πρέσπα στηρίζεται στις αγελάδες. Αιγοπρόβατα έμειναν πια μόνο στο Βροντερό, ενώ οι νομάδες που έφεραν τα πρόβατα εδώ από την Θεσσαλία τον Μάιο έχουν σταματήσει τα τελευταία δέκα χρόνια.

Οι **Ψαράδες** όμως δεν είναι κτηνοτροφικό χωριό. Σήμερα είναι ο τουρισμός αυτός που εξασφαλίζει στους κατοίκους ένα αξιοπρεπές εισόδημα. Η «παράλια»

Ακριβώς μπροστά από το ακρωτήριο Ρότι , στην Μεγάλη Πρέσπα, ένας ψαράς πετάει στους πελεκάνους απομεινάρια της ψαριάς του.

του, αν και εδώ και δεκαετίες πια μακριά από το νερό, καθώς η στάθμη της λίμνης έπεσε, φιλοξενεί πολυάριθμες και καλές ταβέρνες για να απολαύσει κανείς το γριβάδι και τα τσιρόνια της λίμνης, τα πρεσπιώτικα φασόλια και τις κόκκινες πιπεριές. Η επίσκεψη εδώ όμως δεν είναι ολοκληρωμένη αν δεν περιλαμβάνει βόλτα με βάρκα. Αρκετοί ντόπιοι αναλαμβάνουν με ειδικές τουριστικές βάρκες την βόλτα μέχρι τα ασκηταριά της λίμνης. Και η αλήθεια είναι ότι τα ασκηταριά είναι τα εντυπωσιακότερα μεταβυζαντινά μνημεία του τόπου. Ειδικά αυτό της **Παναγίας Ελεούσας**, το πιο απόμακρο, κοντά στα αλβανικά σύνορα, είναι ένας τόπος ασύγκριτου φυσικού κάλλους. Φωλιασμένο μέσα σε φυσική κοιλότητα του βράχου, ψηλά πάνω από το νερό, αγναντεύει τη λίμνη και τα απέναντι βουνά και μεταδίδει μια γαλήνια πνευματικότητα αιώνων, όπως αυτή βιώθηκε από τους

μοναχούς που ασκήτεψαν εδώ. Η ίδια η βαρκάδα πάλι γοητεύει με τις εικόνες της όχθης της λίμνης: βράχος ξασπρισμένος από το νερό και μια πλούσια θαμνώδης βλάστηση θυμίζει μεσογειακή ακτή και νησιά του Ιονίου. Αν είχα χρόνο δεν θα παρέλειπα και μια όμορφη διαδρομή από τους Ψαράδες στο ακρωτήριο Ρότι, ψηλά πάνω από τη λίμνη, μπροστά από το οποίο εντοπίζεται το βαθύτερο σημείο της Πρέσπας. Δύτες που καταδύθηκαν εδώ εντόπισαν χαρακτηριστικές καρστικές κοιλότητες στον πυθμένα που ονομάζονται υναλα, μέσα στις οποίες βρίσκουν καταφύγιο εκατομμύρια μικρά ψαράκια, κυρίως τσιρόνια. Στην επιφάνεια χιλιάδες βουτηχτάκια του γένους *Rodiceps* ψαρεύουν βουτώντας τακτικά.

Αφήνω πίσω μου τον μαγικό κόσμο της Μεγάλης Πρέσπας για μια τελευταία επίσκεψη στο χωριό. Πηγαίνω προς το ιχθυοτσιπουράδικο «οι Ψαράδες» του

Χρήστου Παπαδόπουλου. Εδώ είχα πρωτοφάει αριστοτεχνικά ψημένο γριβάδι το 1994, ένα καλοκαιρινό βράδι στην όμορφη αυλή με τα φωτάκια να κρέμονται στα δέντρα, τις μουσικές να γλυκαίνουν τον αέρα, τις παρέες να ευθυμούν στα τραπέζια και τις μακρινές αστραπές πέρα στα βουνά των Σκοπιών να ηλεκτρίζουν την ατμόσφαιρα. Τώρα το μαγαζί στέκει άδειο, το jukebox βουβό, οι παρέες λείπουν. Όμως ο Χρήστος είναι εδώ, βγαίνει έξω, με αναγνωρίζει, με χαιρετά κι επειμένει να με κεράσει ένα κρασάκι. Δύσκολος χειμώνας, μοναξιά, οικονομικά ζόρια, πανδημία, λίγοι άνθρωποι που επιμένουν.

«Που είσαι, το Πάσχα θα ανοίξουμε! Σε περιμένω, να φέρεις και την παρέα σου! Τ' ακούς; Σε περιμένω!»

Θα έρθω. Πάντα θα έρχομαι σ' αυτό το καταφύγιο. Γιατί κάποια πράγματα στην Πρέσπα δεν αλλάζουν ποτέ. Κι είναι καλά έτσι!

Τα ασκηταριά της Μεγάλης Πρέσπας, χτισμένα τον 15ο αιώνα, είναι από τα ωραιότερα μεταβυζαντινά μνημεία της περιοχής.

Περισσότερα για την Πρέσπα

Γιώργος Κατσαδωράκης

Πρέσπα: μια ιστορία για τη φύση και τον άνθρωπο. (Εταιρία Προστασίας Πρεσπών)

Ομάδα Εργασίας

ΠΡΕΣΠΙΑ : Τα μονοπάτια της Φύσης και της Ιστορίας

(Εταιρία Προστασίας Πρεσπών)

Εταιρία Προστασίας Πρεσπών

53077 Άγιος Γερμανός

Τηλ 23850 51211

www.spp.gr

Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Πρεσπών

53077 Άγιος Γερμανός

Τηλ 23850 51870

www.fdepap.gr

Στο χωριό Ψαράδες το παλιό jukebox στο ιχθυοσιπουράδικο "Οι Ψαράδες" του Χρήστου Παπαδόπουλου στέκει σιωπηλό.

